

Dämba 279, Fårö socken, Gotland

En osteologisk analys av två gravar

**Sabine Sten
Osteologisk Rapportserie 2015:2
Institutionen för arkeologi och antik historia
Uppsala universitet Campus Gotland**

INLEDNING

År 2015 utförde arkeologerna Per Widerström och Johan Holm, Inblick HB, en arkeologisk utgrävning i Dämba 279 på Fårö, Gotland. Tillsammans med en grupp arkeologiintresserade undersöktes fornlämning Fårö 279 under en vecka (28) i början på juli månad.

Markägare Calle Brobäck, lärare på Folkhögskolan i Fårösund, färdigställde 2014 en natur- och kulturstig på platsen. Målet med stigen är att lyfta fram och informera om de natur- och kulturella värdena på platsen. Syftet med den arkeologiska utgrävningen var att få svar på frågor kring ett specifikt fornlämningsområde bestående av gravar i området (RAÄ 279).

Med hjälp av gravarnas utseende och form och de arkeologiska resultaten kan frågor kring platsens betydelse och hur människornas liv sett ut under förhistorisk tid på Fårö besvaras.

Resultaten väcker också nya frågor som kräver närmare forskningsarbete. Ett ben av hund i en av gravarna, anläggning 279:1 (internt nummer A1), ¹⁴C- daterades till äldre bronsåldern, för ca 3000 år sedan (se ¹⁴C- datering Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet i slutet på Rapporten). Under den tiden bestod Fårö av ett flertal öar (figur 1).

Figur 1. Gotland för ca 3000 år sedan. Fårö bestod av ett flertal öar (Tore Påsse och Leif Andersson, Paleografiska kartor, SGU information 2006).

MATERIAL

De två undersökta anläggningarna låg båda inom fornlämningsområdet RAÄ Fårö 279. Två anläggningar undersöktes 279:1 och 279:3. I anläggningen 279:1 (internt nummer A1) påträffades ben i fem rutor av de sammanlagt åtta rutor (1x1 m) som grävdes i två olika lager,

lager 1 och lager 2. Osteologiska materialet består av obrända fragment som förvaras i plastpåsar märkta med ruta och lager (tabell 1).

Tabell 1. Anläggning 279:1(internt nummer A1). Ben påträffades i fem av de åtta utgrävda rutorna. Rutorna delades in i två olika lager, lager 1 och lager 2.

Ruta	Lager
1	1
2	1
2	2
3	2
4	1

Anläggning 279:3 som grävdes som hel anläggning visade sig vara helt fyndtom förutom ett ben och lite kol som påträffades ytligt i anläggningen.

METOD

Den osteologiska analysen utfördes med hjälp av det osteologiska referensmaterialet i Osteologiska laboratoriet på Uppsala universitet Campus Gotland i november 2015.

RESULTAT

Ben från anläggning 279:1 (internt nummer A1) och anläggning 279:3 har analyserats på Campus Gotland Uppsala universitet. Alla benfragment är obrända och fragmenterade. I anläggning 279:1 (internt nummer A1) har totalt 55 fragment och 41,5 gram ben analyserats. Av 55 benfragment kunde endast 12 identifieras (6,5 procent) (tabell 2).

Benmaterialet visar huvudsakligen ben av husdjur, främst från får. Följande djurarter har identifierats: nötkreatur (*Bos taurus*), får (*Ovis aries*), hund (*Canis familiaris*) och karpfisk (Cyprinidae sp.). På grund av att fiskbenet inte har morfologiska karaktärer som kan avgöra vilken karpfisk benet tillhört så bedöms benet som karpfisk, oidentifierad art (tabell 2).

Tabell 2. Följande arter, antal identifierade benelement och benvikt (g) har identifierats i anläggning 279:1 (intern nummer A1), Dämba, Fårö socken, Gotland.
Totalt antal oidentifierade fragment och oidentifierad benvikt (g) nämns också i tabellen.

Art	Antal identifierade benelement	Identifierad benvikt	Oidentifierat
Nötkreatur (<i>Bos taurus</i>)	1	2	
Får (<i>Ovis aries</i>)	8	16	
Hund (<i>Canis familiaris</i>)	2	3	
Karpfisk, oidentifierad (<i>Cyprinidae</i> sp.)	1	0,5	
Oidentifierade fragment, totalt			43 benelement
Oidentifierad benvikt, totalt			20 gram
Totalt	12 benelement	21,5 gram	

Anläggning 279:3 var fyndtom förutom ett ben, revben av får (1 gram), som påträffades mycket ytligt i anläggningen. Under osteologiska analysen påträffades kolfragment som också legat mycket ytligt i anläggningen.

SAMMANFATTNING

Sommaren 2015 undersöktes två anläggningar, 279:1 och 279:3, på gravfältet RAÄ Fårö 279, Dämba, Gotland.

I anläggningen 279:1 (internt nummer A1) påträffades ben i fem rutor som grävdes i två olika lager, lager 1 och lager 2. Osteologiska materialet består av obrända fragment. Totalt har 55 fragment, 41,5 gram, analyserats. Benmaterialet är hårt fragmenterat, endast 6,5 procent av materialet gick att identifiera till art och benslag.

Följande arter har identifierats; nötkreatur, får), hund, och karpfisk.

I ruta 2 lager 2 och i ruta 3 lager 2 påträffades finger-eller tåben av hund. Troligen tillhör benen en och samma individ. Ett finger/tåben lämnades in till ¹⁴C- datering och resultatet visade sig att hunden var från äldre bronsålder, d.v.s. 3158 ±31 BP (Before Present). I storleksjämförelse med ben från en räv är hunden större.

I anläggning 279:3 påträffades inga arkeologiska fynd. Endast ett ben, revben av får (1 gram), och kolfragment påträffades mycket ytligt i anläggningen. Möjligen är fynden från modern tid?

BENLISTA

Följande rutor och lager har analyserats i anläggning 279:1 (internt nummer A1), Dämba, Fårö socken, Gotland;

Anläggning 279:1, Ruta 1, lager 1.

Får (*Ovis aries*), strålben (*radius*), diafys. 2 gram.

Oidentifierade fragment: 31 rörbensfragment (troligen djurben). 12 gram.

I påsen påträffades ett flintfragment, avslag? och två brända lerfragment, keramik/lerklining?

Figur 2. Ben, flinta och keramik/lerklining? Ruta 2, lager 1.

Anläggning 279:1, Ruta 2, lager 1.

Nötkreatur (*Bos taurus*), vuxen individ: 1 armbågsben (ulna) distal, vänster del. 2 gram.

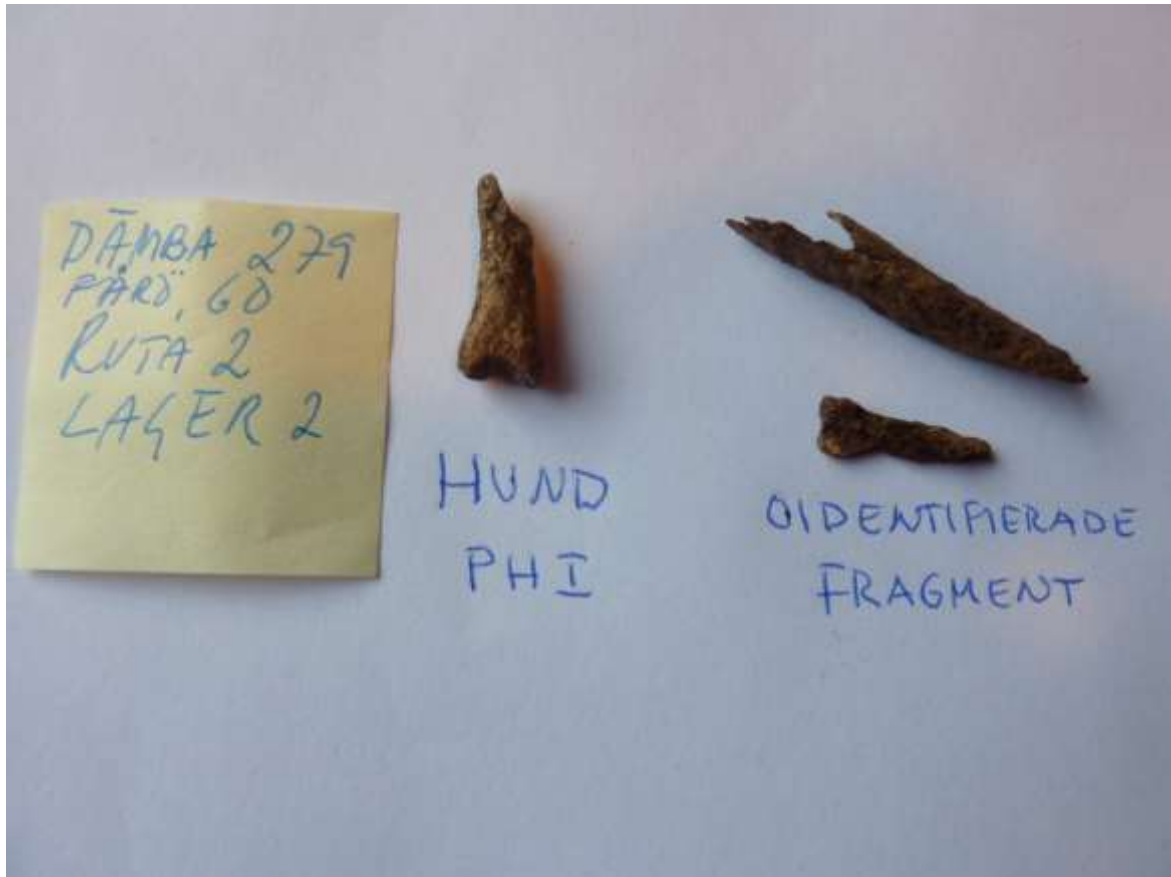
Får (*Ovis aries*) 3 tandfragment (*dens*). 2 gram.

Anläggning 279:1, Ruta 2, lager 2.

Hund (*Canis familiaris*), vuxen individ: 1 finger- eller tåben (*Phalang I*). 2 gram.

I storleksjämförelse med en räv i de osteologiska samlingarna på Campus Gotland så är hunden större än en räv.

Oidentifierade fragment: 2 rörbensfragment (möjligen ett strålben (*radius*)/art?), 2 gram.

Figur 3. Finger/tåben (Ph I) av hund och två oidentifierade fragment. Ruta 2, lager 2.

Anläggning 279:1, Ruta 3, lager 2.

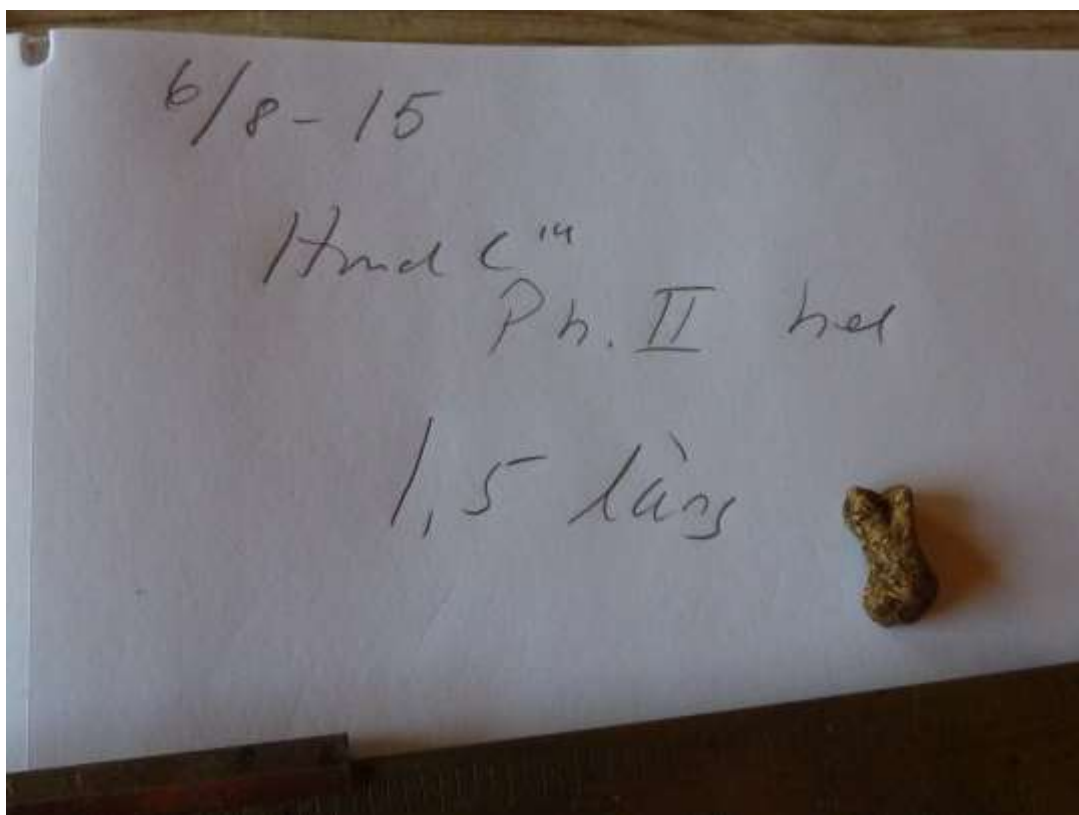
Hund (*Canis familiaris*), vuxen individ: 1 finger- eller tåben (*Phalang II*). 1 gram. Phalangen lämnades in till ¹⁴C- datering vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet. Resultat 3158 ±31 BP (figur 2). Phalang I i Ruta 2, lager 2 och phalangen i Ruta 3, lager 2 har troligtvis tillhört en och samma hund.

Får (*Ovis aries*): 1 permanent kindtand (*molar*), inget tandslitage. Vuxen individ. 9 gram.

Karpfisk (Cyprinidae sp.): 1 fenstråle. 0.5 gram.

Figur 4. En kindtand från ett vuxet får och en fenstråle av karpfisk. Ruta 3, lager 2.

Figur 5. Hund, finger- tåben (Ph II) av hund som dokumenterades innan benet skickades till ¹⁴C-datering. Datering äldre bronsålder 3158 ±31 BP (Before Present). Ruta 3, lager 2.

Anläggning 279:1, Ruta 4, lager 1.

Får (*Ovis aries*), minst 2 individer, ett vuxet och ett juvenilt djur: 1 kindtand (*molar*) från överkäken av en vuxen individ, 1 revbensfragment (*costa*) från ett juvenilt djur och 1 skenben (*tibia*) diafys, ålder? 3 gram.

Oidentifierade fragment: 10 rörbensfragment. 6 gram

Anläggning 279:3, Dämba, Fårö socken, Gotland var fyndtomt förutom ett benfragment och kolfragment.

Får (*Ovis aries*): 1 revbensfragment. 1 gram (mycket ytligt). I gram.

Vid analysen påträffades också två kolfragment (mycket ytligt).

¹⁴C-datering finger- tåben (Ph II) av hund. Datering äldre bronsålder 3158 ±31 BP (Before Present). Anläggning 279:1, ruta 3, lager 2.

Uppsala 2015-10-21

Johan Holm
Inblick HB
Magnebergsvägen 6
121 33 ENSKEDEDALEN

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 35

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ¹⁴C datering av obränt en från Fårö, Gotland.

Förbehandling av benmaterial (HCl-metoden):

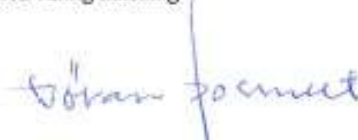
1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblåstring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten pH=3.
3. Krossning i mortel.
4. 0.8M HCl tillsätts, omrörning (cirka 10 °C, 30 min, karbonat bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (90 °C, 6-8 timmar). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som ¹⁴C-bestäms förbränns till CO₂-gas som i sin tur Fe-katalytiskt grafiteras före acceleratorbestämningen. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ VPDB	¹⁴ C age BP
Ua-5.617	Fårö 279 grav 1	-17,5	3 158 ± 31

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson